

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

HOÀNG THỊ VI

**BẢN SẮC DÂN TỘC
TRONG VĂN XUÔI TRIỀU ÂN**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

THÁI NGUYÊN - 2009

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

HOÀNG THỊ VI

**BẢN SẮC DÂN TỘC
TRONG VĂN XUÔI TRIỀU ÂN**

Chuyên ngành : Văn học Việt Nam

Mã số : 60 22 34

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

**NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC:
PGS - TS NGUYỄN BÍCH THU**

THÁI NGUYÊN - 2009

LỜI CẢM ƠN

Em xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS - TS Nguyễn Bích Thu, nhà văn Triều Ân đã tận tình giúp đỡ em trong quá trình nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Tác giả xin trân trọng cảm ơn Ban giám hiệu, Phòng đào tạo và nghiên cứu khoa học – Quan hệ quốc tế, các thầy cô giáo khoa Ngữ văn trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên, các thầy cô giáo Viện Văn học, Trường Trung học phổ thông Cao Bình cùng bạn bè và những người thân trong gia đình đã tạo mọi điều kiện tốt đẹp để giúp đỡ, động viên tôi trong thời gian học tập và nghiên cứu.

Thái Nguyên, ngày 30 tháng 9 năm 2009

Tác giả

Hoàng Thị Vi

MỤC LỤC

	<i>Trang</i>
PHẦN MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề	2
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	5
3.1. Đối tượng nghiên cứu:	5
3.2. Phạm vi nghiên cứu:	5
4. Mục đích nghiên cứu	5
5. Phương pháp nghiên cứu	5
6. Cấu trúc luận văn	6
PHẦN NỘI DUNG	7
Chương 1: VÀI NÉT VỀ BẢN SẮC VĂN HÓA DÂN TỘC VÀ SỰ NGHIỆP SÁNG TÁC CỦA NHÀ VĂN TRIỀU ÂN	7
1.1. Bản sắc văn hóa dân tộc	7
1.1.1. Văn hóa và bản sắc văn hóa Việt Nam	7
1.1.2. Đặc điểm văn hóa dân tộc (Tày, Dao)	10
1.2. Sáng tác của Triều Ân trong dòng chảy của văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam hiện đại	22
1.2.1. Đôi nét về văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam hiện đại	22
1.2.2. Sáng tác của Triều Ân	23
Chương 2: NHỮNG BIỂU HIỆN CỦA BẢN SẮC DÂN TỘC TRONG VĂN XUÔI TRIỀU ÂN	34
2.1. Phương diện phong tục tập quán	34
2.1.1. Văn hoá Tày, Dao qua lễ hội, chợ phiên	35
2.1.2. Văn hoá Tày, Dao qua hôn nhân	39

2.1.3. Tập quán sinh nở và lễ đầy tháng tuổi của đồng bào Tày, Dao.....	44
2.1.4. Văn hoá Tày, Dao trong tổ chức đời sống cộng đồng.....	47
2.2. Phương diện nghệ thủ công và trang phục.....	54
2.2.1. Nghệ thủ công.....	54
2.2.2. Vẻ đẹp trang phục.....	58
2.3. Văn hóa Tày, Dao qua y học dân tộc	63
2.4. Dấu ấn văn hóa Tày, Dao ở phương diện đời sống văn nghệ, tín ngưỡng và tâm hồn	70
2.4.1. Đời sống văn nghệ.....	70
2.4.2. Đời sống tín ngưỡng.....	80
2.4.3. Đời sống tâm hồn.....	80
Chương 3: MỘT SỐ PHƯƠNG DIỆN NGHỆ THUẬT THỂ HIỆN BẢN SẮC DÂN TỘC TRONG VĂN XUÔI TRIỀU ÂN.....	85
3.1. Nghệ thuật tổ chức cốt truyện.....	85
3.2. Nghệ thuật xây dựng nhân vật.....	97
3.2.1. Đặc tả ngoại hình nhân vật.....	97
3.2.2. Xây dựng nhân vật đa diện.....	101
3.3. Nghệ thuật sử dụng ngôn từ.....	106
3.3.1. Ngôn ngữ mang đậm dấu ấn miền núi.....	107
3.3.2. Ngôn ngữ đậm chất thơ.....	111
PHẦN KẾT LUẬN.....	115

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Từ những năm 50, 60 của thế kỷ XX, lớp nhà văn là người dân tộc thiểu số đã xuất hiện và trưởng thành với nhiều tác phẩm phản ánh hiện thực cuộc sống ở vùng quê của họ. Một trong các tác giả tiêu biểu đó là nhà văn Triều Ân. Ông là một trong mười sáu nhà văn dân tộc thiểu số đầu tiên có mặt trong cuốn *Nhà văn các dân tộc thiểu số Việt Nam hiện đại* (Nxb Văn hóa dân tộc – 1988). Gần 50 năm cầm bút, sáng tác và nghiên cứu trên nhiều lĩnh vực và ở lĩnh vực nào Triều Ân cũng có những tác phẩm để lại dấu ấn rõ nét trong đời sống văn học và văn hóa dân tộc ở các giai đoạn lịch sử khác nhau. Ông bắt đầu con đường văn học của mình bằng thơ và đoạt giải nhì cuộc thi thơ 1960 – 1961 do Tạp chí *Văn nghệ* tổ chức với bài thơ *Quê ta anh biết chăng?*. Bên cạnh thơ, Triều Ân còn viết văn xuôi. Truyện ngắn *Bên bờ suối tiên* của ông đã được giải nhì cuộc thi truyện ngắn của Tạp chí *Văn nghệ Việt Bắc* (1962). Đến nay, ngoài 8 tập thơ tiếng Việt và 1 tập thơ tiếng Tày, Triều Ân đã xuất bản năm tập truyện ngắn: *Tiếng hát rừng xa* (Nxb Văn học – H.1969), *Tiếng khèn A Pá* (Nxb Tác phẩm mới – H.1980), *Như cánh chim trời* (Nxb Kim Đồng – 1982), *Đường qua đèo mây* (Nxb Văn nghệ Cao Bằng – 1988) và *Xứ sương mù* (Nxb Văn học – H.2000). Vào thập niên chín mươi của thế kỷ XX, Triều Ân lại tìm đến thể loại tiểu thuyết, và chỉ trong vòng mười năm ông đã cho ra mắt ba cuốn tiểu thuyết: *Nắng vàng bản Dao* (1992), *Nơi ấy biên thù* (1994), *Dặm ngàn rong ruổi* (2000). Những sáng tác tiêu biểu của ông đã được tập hợp trong cuốn *Tuyển tập thơ văn Triều Ân* (Nxb Văn học – H.2006). Với những hoạt động sáng tạo và nghiên cứu văn học phong phú trên nhiều phương diện, có thể nói Triều Ân là một trí thức, một nhà nghiên

cứu, một văn nghệ sỹ tiêu biểu của văn học hiện đại các dân tộc thiểu số nói riêng và văn học Việt Nam hiện đại nói chung.

Trong quá trình nghiên cứu văn học Việt Nam hiện đại, một số nhà nghiên cứu, phê bình văn học đã quan tâm đến mảng văn học dân tộc và miền núi. Song các nhà nghiên cứu, phê bình văn học chủ yếu tập trung vào sáng tác của những nhà văn người Kinh mà tên tuổi đã nổi tiếng, quen thuộc trong đời sống văn học viết về đề tài miền núi. Trong khi đó, một bộ phận không nhỏ các nhà văn người dân tộc thiểu số với những thành tựu và công hiến xứng đáng cho nền văn học nước nhà, đặc biệt với văn học thiểu số, lại ít được nghiên cứu, giới thiệu rộng rãi. Do vậy việc tìm hiểu nghiên cứu về văn học miền núi, nhất là với những sáng tác do chính các tác giả người miền núi viết trong bối cảnh giao lưu, hội nhập quốc gia và quốc tế hiện nay là việc làm có ý nghĩa cấp thiết. Đó là lí do chúng tôi chọn đề tài: **Bản sắc dân tộc trong văn xuôi Triều Ân.**

2. Lịch sử vấn đề

Trong những năm gần đây, văn học dân tộc và miền núi đã được giới nghiên cứu, phê bình quan tâm chú ý. Nhiều nhà nghiên cứu, phê bình văn học đã có những ý kiến nhận xét, đánh giá về các tác giả văn học hiện đại người dân tộc thiểu số và mảng văn học miền núi. Trong đó, có khá nhiều công trình, bài viết đề cập đến sự nghiệp sáng tác cùng những đóng góp của nhà văn Triều Ân với văn học dân tộc và miền núi nói riêng và văn học đương đại nói chung. Đặc biệt ở cuộc **Hội thảo khoa học về nhà văn Hoàng Triều Ân** được tổ chức tại Cao Bằng ngày 12 tháng 11 năm 2007, giới nghiên cứu, phê bình văn học đã có những bản tham luận đánh giá xác đáng về sự nghiệp sáng tác của ông. PGS – TS Đỗ Thị Hảo đã viết: “*Thật khó có thể xếp Hoàng Triều Ân hay gọi ông là “nhà” gì? Vì tác phẩm của ông quá nhiều; lại cực kỳ phong phú về thể loại*” [50, tr.171]. PGS – TS Lã

Nhâm Thìn lại xác định cụ thể: “Nói đến Hoàng Triều Ân là nói đến “ba nhà” trong một nhà: nhà văn, nhà thơ, nhà sưu tầm, nghiên cứu văn học. Ở “nhà” nào Hoàng Triều Ân cũng có những đóng góp, làm phong phú, làm giàu có thêm nền văn học các dân tộc ít người nói riêng, nền văn học nước nhà nói chung” [50, tr.104]. PGS – TS Mai Hương khẳng định: “Triều Ân đến với bạn đọc trước hết bằng những trang thơ, và trong tình cảm của độc giả, anh trước hết là một nhà thơ miền núi ít nhiều có phong cách riêng (...). Triều Ân đã khẳng định được vị trí của mình trong nền thơ chung của dân tộc” [50, tr.44].

“Nhưng Triều Ân không chỉ làm thơ – ông còn là một người viết văn xuôi có hạng” [37]. PGS – TS Nguyễn Văn Long khi nghiên cứu về văn xuôi Triều Ân đã đưa ra nhận xét: “Trong lĩnh vực văn xuôi, có thể nói cây bút Hoàng Triều Ân đã có những đóng góp thật đáng kể, làm đầy đặn và phong phú hơn cho sáng tác văn xuôi của các dân tộc thiểu số. Đóng góp ấy càng đáng quý trong tình hình văn học các dân tộc thiểu số vẫn thường mạnh về thơ mà đội ngũ viết văn xuôi còn chưa đông đảo, nếu không nói là còn khá thưa thớt” [50, tr.40].

Bên cạnh sáng tác thơ văn, Triều Ân còn làm công tác nghiên cứu, sưu tầm văn học, văn hóa. Đánh giá về công việc này của Triều Ân, nhà văn Dương Thuấn từng khẳng định: “Có thể nói Triều Ân là một người có công đối với lĩnh vực sưu tầm gìn giữ vốn văn học dân gian của người Tày (...). Muốn nhận định về ông một cách hoàn hảo thì phải đánh giá đúng cả hai mặt sáng tác và sưu tầm nghiên cứu của ông, nếu không sẽ nhìn nhận về Triều Ân một cách phiến diện, không đánh giá xác đáng một con người có nhiều cống hiến như ông” [50, tr.183].

Bên cạnh việc khẳng định vị thế sự nghiệp sáng tác và nghiên cứu của Triều Ân, giới học thuật còn đánh giá cao tính dân tộc và bản sắc văn hoá

trong các sáng tác của ông. Nhà văn Lâm Tiên khi bàn về bản sắc văn hóa dân tộc trong sáng tác của Triều Ân khẳng định ông là người “*hiểu biết sâu rộng và phong phú về văn hóa dân gian, về phong tục tập quán và sinh hoạt đồng bào miền núi*”, và “*sống trong dân tộc, đồng hành với dân tộc nên con người và cuộc sống đồng bào miền núi được thể hiện trên trang viết thật gần gũi, thân mật*” [50, tr.92,93]. Còn PGS – TS Mai Hương đã phát hiện: “*dù ở thể loại nào: thơ, truyện ngắn hay tiểu thuyết, đọc trang viết của Triều Ân người đọc đều có cảm giác được khám phá những điều mới mẻ và thú vị (...). Có thể nói sự xuất hiện khá đậm đặc những phong tục, tập tục, những nét quen thuộc trong đời sống sinh hoạt trong tác phẩm của Triều Ân, cho thấy công phu đi sâu tìm hiểu và sự thuộc hiểu đời sống, truyền thống văn hóa lâu đời của cộng đồng các dân tộc vùng cao của Triều Ân. Chính những điều đó đã mang đến sự sinh sắc cho trang viết của nhà văn*” [50, tr.217,218]. PGS – TS Bích Thu cũng đã ghi nhận: “*qua các trang tiểu thuyết của Triều Ân, miền nước non Cao Bằng đã hiển hiện ngày càng rõ nét với cảnh sắc, con người, phong tục tập quán, với những buồn vui, may rủi, tốt xấu, hay dở đan xen trong cộng đồng dân cư, thôn bản các dân tộc ít người mà suy cho cùng, đó cũng là bức tranh thu nhỏ của xã hội Việt Nam đương đại*” [50, tr.56]. Có thể tổng kết, đánh giá về bản sắc văn hóa trong sáng tác của Triều Ân bằng ý kiến của GS – TS Mai Quốc Liên: “*đó là những cống hiến vô giá không những cho văn hóa dân tộc ông mà cho cả văn hóa dân tộc nước nhà. Ông xứng đáng là nhà văn hóa, người đại diện có thẩm quyền cho văn hóa dân tộc Tày anh em*” [22, tr.5,6].

Thế nhưng do nhiều yếu tố khách quan cho đến nay vẫn chưa có một công trình nghiên cứu khoa học chuyên sâu về sáng tác văn học của Triều Ân, đặc biệt là ở góc độ bản sắc văn hóa. Do vậy chúng tôi tìm được khoảng trống để thực hiện đề tài. Các ý kiến của người đi trước về sáng tác của Triều Ân nói chung và văn xuôi nói riêng là những gợi dẫn bổ ích và quý báu giúp chúng tôi trong quá trình tiếp cận và triển khai đề tài.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu:

Luận văn lựa chọn một số truyện ngắn, tiểu thuyết của Triều Ân in trong tập truyện ngắn *Xứ sương mù* (Nhà xuất bản Văn học, H.2000) và *Tuyển tập thơ văn Triều Ân* (Nhà xuất bản Văn học, H.2006) làm đối tượng nghiên cứu cho đề tài

3.2. Phạm vi nghiên cứu:

Luận văn đi sâu vào nghiên cứu: Bản sắc dân tộc Tày, Dao trong văn xuôi Triều Ân trên các khía cạnh: Phong tục tập quán; nghề thủ công và trang phục; khả năng y học dân tộc; đời sống văn nghệ, tín ngưỡng và đời sống tâm hồn.

4. Mục đích nghiên cứu

Nghiên cứu đề tài này, chúng tôi nhằm đạt được các mục đích sau:

- Có cái nhìn tổng thể và khái quát về bản sắc của dân tộc thiểu số Tày, Dao. Từ đó thấy bản sắc dân tộc được phản ánh trong các tác phẩm văn học viết về đề tài miền núi nói chung và trong văn xuôi của Triều Ân nói riêng.

- Chỉ ra những biểu hiện cụ thể bản sắc dân tộc Tày, Dao trong văn xuôi Triều Ân trên phương diện nội dung cũng như nghệ thuật. Qua đó khẳng định thành tựu, đóng góp của Triều Ân với văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam hiện đại nói riêng và văn học đương đại nói chung.

5. Phương pháp nghiên cứu

Thực hiện đề tài này, chúng tôi sử dụng các phương pháp nghiên cứu sau:

- Vận dụng phương pháp nghiên cứu tác gia văn học
- Phương pháp thống kê hệ thống
- Phương pháp so sánh đối chiếu
- Phương pháp phân tích, tổng hợp.